

T Á J É K O Z Ó D Á S

FEMINIZMUS ÉS MŰVÉSZET

1975-ben nálunk is több olyan művészeti rendezvényt és tanácskozást szerveztek, melyek témáját a nő különféle szerepe és helyzete képezte, vagy éppen a résztvevők voltak egytől egyig nők. A nők nemzetközi éve alkalmat adott egy, a mindennapokban még nemigen tudatosított társadalmi státusz felvázolásához, mely távlatilag kiemelhetné a nő visszaszorított szerepkörét az élet, így a művészet hierarchiájában is. Ebben a részleteiben nem is annyira kitapintható permanens mozgalomban több nőalkotó a művészet kifejezési eszközeit alkalmazva hívja fel a figyelmet a nemét körülvevő „társadalmi igazságtalanságra”.

A müncheni *Frauenforum* című magazin egyik utóbbi számában Gerhild Grolitsch, a lap munkatársa kérdéseket tett fel Gislind Nabakowskinak, a *Heute Kunst* című nemzetközi művészeti folyóirat főszerkesztőjének abból az alkalomból, hogy a frankfurti Suhrkamp Verlag zsebkönyv formájában hamarosan megjeleníteni Nabakowskinak még két szerzővel közösen összeállított, a nő művészetben betöltött szerepével foglalkozó művét. A beszélgetés során érintették a leendő kiadványban körültekintően elemzett problémák egy részét.

Gislind Nabakowski, aki a *Heute Kunst* 1975. januári különszámának a szerkesztője volt, mely a Feminizmus és művészet témájának jegyében jelent meg, többek között el-

mondta, hogy a művelődési-szervezői, művészi vagy kritikus szerepet betöltő nők helyzete lényegesen különbözik a többi feminista helyzetétől, mert a nyugati művészeti piac rendszere a nőt még mindig háttérbe szorítja, emellett pedig a művészetben kívül álló feministákkal való viszony sem építő jellegű. A *Heute Kunst* említett különszámának megjelenése után a feminista mozgalom Nabakowskit „szokatlanul intelligens, attraktív, rokon szellemű” nőnek nevezte, aki persze nagyon keveset tud a feminizmusról. „Mennyire buták tudnak lenni az intelligens nők, amikor karrierjüket helyezik előtérbe”, hallatszottak kívülről az elmarasztaló megjegyzések. A *Heute Kunst* kiadását azonban gyorsan szétkapkodták, s ma már csak kéz alól lehet megszerezni. Ez is azt mutatja, hogy a nőalkotókkal kapcsolatos problémákra »kívülről« nagyon is odafigyelnek, de a művészet és a valóságos élet irányvonalai valahol kitérnek abból a mederből, melyet közös erővel kellene mélyíteniük és szélesíteniük. Valószínű, hogy az eltérés a női felszabadítás kérdésének a feldolgozási módjában, a művészeti alkotások tolmácsolásában és megértésében rejlik.

Nabakowski tézisei elsősorban arra mutatnak rá, hogy a férfi és a nő kizsákmányolása különbözően történik, és ha nem küzdenek ellene teljes eltökéltséggel, akkor továbbra is kizsákmányoltak maradnak. Ezért az elnyomást dialektikus összefüggésben kell vizsgálni, nem pedig „szögleteiben és végződéseiben, árnyalataiban és mechanizmusaiiban, melyekben a nőt sokan zsör-

tőlődőnek, zsémbesnek vélik látni". Míg a felszabadítási mozgalomban egyesek az avantgarde szárnyai alatt keresnek menedéket, addig mások az emancipálódást sem tudják elképzelni a férfi nélkül, ami nagyon lesújtó a feminista mozgalomra nézve. Nyilvánvaló, hogy a nők harcát nem lehet a férfiak oldalán vagy férfivé átváltoztatva megvívni.

„Amikor a feminista művészetre gondolok, semmiképpen sem értek ez alatt olyan irányzatot, mely hirtelen önmagát előzi meg. A meghatározás, az elnevezés ezért megtevesztő, s pillanatnyilag veszélyes is, mivel a piacképes izmusokra asszociál”, mondja a *Heute Kunst* főszerkesztője. Szerinte a feminista művészet cseppet sem új keletű irányzat, inkább úgy lehetne jellemezni, hogy „a feminista művelődés áttörése a hétköznapi politikájába”. Ez nem jelenti azt, hogy a festészet idejében, főleg a szürrealisták szexualitásábrázolásában nem lelhetők fel bizonyos feminista törekvések. Egyes szürrealista nőalkotók, mint például Meret Oppenheim, nem nevezhetők feministáknak, történelmileg jelentős munkásságukat azonban ezáltal nem kell mellőzni.

A továbbiakban a beszélgetés a női szexualitás művészi megjelenítésére terelődött, főleg annak érdekében, hogy szétválásszák a konkolyt a búzától, az animális, nyers szexualitást az érzékitől, emberitől és esztétikaitól. Az új művészeti irányzatok megnyilvánulásaiban, mindenekelelt a body art-ban, a hatvanas évek eleje óta jelen van egy üzleties, kalmárszellemű törek-

vés, mely egyfajta szexuális anarchiát ápol, azonkívül egyes happeningeken a hímnemű voyerizmus és a nőnemű mazochizmus lelvi érvényesülnek. Nabakowski két nőalkotó nevét említette meg, akik művészeti eszközeikkel — ez esetben testükkel — egy humánusabb szexuális állapotért küzdenek, melyben a nő nem tárgy, hanem alanya lesz. Az amerikai Joan Jonas és a braziliai Iole De Freitas két, egymástól független rendezvényen (performance = eljárás) testük kis darabkájára irányították a figyelmet, a megfigyelés olyan feltételeit teremtve meg, mely egy kicsit sem fetisizáló vagy freudi utánizú. De Freitas például hét tükör segítségével reflektálta teste egyes kiemelt részeit. Asszociációi teljesen elkerülték a női test bérbeadásának lehetőségét vagy a rá való célzást.

Szó volt egyes nőalkotók passzivitásáról, apolitikusságáról is, melyhez Nabakowski a művészettörténetből hozott példát, Sonia Delaunay nevét vetve fel, aki egész életében férje neve mögött dolgozott. Művészetét ezért felvilágosulatlanak, szimmetrikusnak és konfliktusmentesnek látja, mely minden ellentétet igyekszik kikerülni. Kiegészítő színei a harmónia olyan látszatképét teremtették meg, mely számos burzsoá művészt törbe csalt. Az ilyen nőalkotóra, aki örökké férje árnyékában marad, latens létforma és a visszafojtott feminizmus maradványa jellemző, s hangsúlyozni is felesleges, mennyire ellentmond korunk angazsált, sokoldalú nőinek művésztipusával.

A mai, mindennapi élet különböző területeit integrálni igyekvő mű-

velődésben a feminista mozgalom nemzetközi jelleget öltött. Elsősorban az USA-ban fejlődött nagyobb méretűvé, ahol egyes egyetemeken, főiskolai intézményeken feminista tantervek alapján folyik az oktatás. Csak New York-ban száz és száz nőalkotó hozott létre feminista alapszervezetet, melyeknek száma napról napra gyarapszik. A tekintélyesebb művészeti folyóiratok oldalain jelentek meg a New York-i

Női Video Szemle hírei. Európában a nőalkotók elszigeteltbben működnek, mert még nem alakultak ki azok a művelődési formák, melyek a művészetben belül a nők felszabadító harcának homogénebb, szervezettebb formát adhatnának. Tény azonban, hogy a nők művészeti megmozdulásait növekvő figyelem kíséri világszerte.

SZOMBATHY Bálint